

Tautologische samenstellingen van hydroniemen op *Beek*

0. Inleiding

De waternaam *Ra(n)sbeek* is vrij goed vertegenwoordigd in Brabant en daarrond. Hij wordt doorgaans verklaard als «beek van de raaf» (TW 823), «beek van een man genaamd Raaf» (Tavernier-Vereecken 18, 486) of nog «beek waar daslook groeit» (Carnoy 1939, 479; TW 825).

Geen enkele van deze verklaringen voldoet. Van de eerste kan men zich afvragen wat het verband is tussen een vogel en een waterloop. De tweede veronderstelt een eigendomsrelatie, die misschien opgaat voor land, weide of bos, maar onwaarschijnlijk is voor een beek. De derde tenslotte, is weinig waarschijnlijk als men weet dat daslook (*Allium ursinum* L.) vooral een (loof)bosbewoner is (De Langhe & al. 824).

Daarenboven houden bovenstaande verklaringen geen rekening met het feit dat het «determinans» van deze waternaam als zelfstandig hydroniem bestaat, o.a. de *Rems* in Duitsland.

1. De structuur van hydroniemen op *beek*

Bij deze hydroniemen wordt het eerste deel doorgaans beschouwd als een determinans. Er bestaan nochtans talrijke voorbeelden van dit «determinans» als volwaardig hydroniem. Met andere woorden, hydroniemen op *beek*

zijn dikwijls tautologisch, en hun uitgangen kan men dus beschouwen als een latere toevoeging door nieuwkomers, doorgaans omdat die het eerste deel niet (meer) aanvoelden als een waternaam.

2. Een tautologische structuur van hydroniemen op *beek*

Het eerste element van samengestelde hydroniemen op *beek* is dikwijls een prehistorische waternaam. Latere bevolkingsgroepen (i.c. Germanen, Van Durme 2003, 268) hebben dikwijls dit hydroniem niet als zodanig aangevoeld⁽¹⁾, waardoor ze er een «verklarende» waternaam toegevoegd hebben, onder andere *beek*. Het eerste deel werd alsdan dikwijls gereïnterpreteerd.

De structuur van deze hydroniemen wordt duidelijk als er doubletten «hydroniem» – «samengesteld hydroniem» bestaan. We geven hier enkele interessante voorbeelden.

2.1. BAR – BARBAISE

Bar (Ar)

VII-VIII (or. ?) *Bairo*; 973 (or. ?) *fluvius Bar* (Nègre 129)

IE **bhar-* (Gysseling 1982, 40)

Barbaise (Ar)

± 889 K XVIII *Berbacis* (Devroey 38); 1228 *Barbaise* (Nègre 619)

⁽¹⁾ Dit gegeven onderstreept het «progressief» karakter van het Germaans en het «konservatief» karakter van het Belgisch. Al in de 2de eeuw v. Chr., tijdens de eerste Germanisering, moet het Belgisch talrijke distinctieve trekken vertoond hebben t.o.v. het Germaans, en kan het aldus beschouwd worden als een echte «substraattaal».

De uitleg van Nègre (*Romeinse persoonsnaam Barbatius + a*) is weinig waarschijnlijk. Variante IE **bher-* (Gysseling 1982, 40).

2.2. BELLE – BELLEBEEK

Belle (PdC)

IE **bhaliā* < *bhal-* «schitterend, wit» (Gysseling 1982, 39). Een andere *Belle* (966 (or. ?) *Belane* < IE **bhal-anā*) is een zijrivier van de Boutonne (Deux-Sèvres) (Nègre 296).

Bellebeek (Herne VB)

1770 *Belle beke* (Van Echelpoel, nr. 121)

De bovenloop van deze beek heette ook *Horlebeek* (zie verder)

2.3. HOURS – HORLEBECQ

Hours (Hoves-Graty Hg)

1395 *Hours* (Nachtergael 277)

Stamt af van *Horle* door metathese en geïntercaleerde «d» (*hol(d)re*) (Gysseling 1984, 11-12) en Romaanse vocalisering (*hour(s)*). De *Hörle* (1348 *Hurle* Faust 36) is een zijrivier van de Lahn (Hesse).

Hetzelfde hydroniem is misschien *Kerle* (Rh-P) (1224 *Keirle* TW 559) met onverschoven Anlauts-k.

Horlebecq (Hoves-Graty Hg)

1233 *herlebeke* (Matthieu 361-362); 1292 *Gérars de Horlebeke* (Verriest 118)

IE **Kar-ilā* (Gysseling 1982, 50) of **Kar-alā* (Gysseling 1983a, 42).

Dezelfde naam te Marcq (Hg) – Herne (VB) (1466 *holdrebecque* PWB 26, 239). Ook nog :

Horlebaix (Lessenbos Hg)

Holderbeek (Sint-Martens-Lierde, Schorisse OV) (1275 *Er-nous de le Holrebeque, Holrebeke*; 1360 *Gerard de Holrebecque* WFN 616)

Harelbeke WV (1042 K XI *d Herlebecca*, 1070 *Herlebecce* TW 449).

2.4. ITTRE – IITTERBEEK

Ittre (WB)

877 K XV *Itturnam*; 1112 K XV *Iterna* (TW 538)

IE *ait- «helder» > *Iturnā (Gysseling 1982, 52; Gysseling 1983b, 20)

Itterbeek (Dilbeek VB)

1164 K s.d. *Desiderio de Itterbecca* (De Marneffe 181-182);

1165 K 1652 *Desiderius de Jterbeck* (RN5, f° 43r)

De beek draagt nog steeds dezelfde benaming.

Waarschijnlijk eveneens :

Itter of *Itterbeek* te Neerglabbeek (Molemans 4)

2.5. JETTE – JABBEKE

Jette (B)

1108 *Jetha* (TW 542)

IE *ajat- > *Jatiā* (Gysseling 1982, 53)

Jabbeke (VW)

1003 K ± 1150 *Iatbeka*, 1069 *Iabecca* (TW 540)

Ook :

Jabeek (NL) (1144 *Iabeche* TW 540)

2.6. MARK – MARBECQ

Mark (Marcq Hg)

1219 *Marka* (TW 664)

IE **mar-kā* «uitbuigend» of «moerassig» (Gysseling 1983, 172)

Eveneens :

Maarke-Kerkem OV (1063 *Marcam* TW 645)

Marche (zijrivier Sennette, WB) (1155 K ± 1280 *Markam* TW 660)

Marke (Kortrijk WV) (1195 *Marca* TW 664)

Marbeck (Wf)

X *Marckapu* (TW, 659)

IE **Mark-apā* (Gysseling 1983, 172); latere substitutie -*apā* > -*bach* (Dittmaier 37)

2.7. PEDE – PUTBEEK

Pede (Dilbeek VB)

1144 K XVIII *Pethe*; 1155 K XV *Pedhe* (TW 788)

IE **peit-* : «slijk» > **Pitā* (Gysseling 1983, 176)

Putbeek (Leerbeek VB)

1310 *Pedebeke* (Denys 2003, 47)

Ook :

Pidebecq (Ostiches Hg) (Loicq & Michel 275)

Piebecq (Braine-le-Comte Hg) (1480 *Puttebecq*, 1601 *Piedbecq* Roobaert 2006, 16-17)

2.8. REMS – RA(N)SBEEK

Rems (BW)

1080 *Ramesdal*; 1292 *Ramse* (Schmid 92)

IE **Ram-asā* (Gysseling 1983, 168). Bijrivier van de Nekar. Misschien ook *Ranse* (Waulsort Na) (1206 *Ranse* TW 825) een plaatselijke benaming van de Maas?

Rasbeek (SPK VB)

1339 *ransebecke*; 1497 *ransbeeq* (Roobaert 1995, 261-262)

Ook nog :

Ranbecq (Zullik Hg) (\pm 1208 *ramesbeche* Delporte & Roobaert 2008; 1409 *ransbecq(ue)* Yernault);

Ransbeek (Gooik VB) (1596 *ransbeke* Lindemans 1931, 251);

Ransbeek (Neder-Overheembeek VB)

Ransbeche (Ohain WB) (1227 *Ransebeca* Verbesselt 130);

\pm 1177 *Rammesbeca* TW 823 (arr. Oudenaarde OV);

Ransbeek (Sint-Antelinks OV) (966 K XV *Ramnesbecca*;

1179 *Ramsbecca* TW 824);

1286 *Rambise* CC 629 (Samme-Feluy?);

1185 K s.d. *Ramesbeke* D4865 (rond Lombise Hg).

Verder :

Ramsbeek (Goetsenhoven VB) (XIV *raempsbeke* Kempeneers 93);

Ransbeek (Kampenhout VB) (1482 *Ransbeke* Kempeneers 93);

Ransbeek (Overijse VB)

2.9. SCHIE – SCHIBBEEK

Schie (ZH)

1162 *Scie* (TW 782)

IE **Skewā* (Gysseling 1982, 47).

Zie ook Ouwerschie (TW 782) en Schiedam (1275 *Scyedam*).

Schibbeek (Herne VB)

1219 *Leskibieke*; 1224 *Skibeke* (TW 897)

De gewone uitleg «scheid-beek» (Billiet 1955, 159) is niet overtuigend. Waterlopen dienden algemeen als grens; deze benaming is dus niet distinctief genoeg. De *Scheid-*

beek te Zottegem is een recente (19de-eeuwse) benaming (Van Durme 1999, 158).

2.10. SURE – SAUERBACH

Sûre/Sauer (Lx)

370 K X *Sura* (TW 890)

IE **sew-er* > *Sûrā* (Gysseling 1983, 174)

Sauerbach (Hs)

780/81 *Soraha* (Sperber 90)

Latere substitutie van *-aha* door *-bach*.

2.11. WARE – WAARBEEK

Ware (Beerst WV)

1222 *Waram* (TW 1045)

IE **Warā* (Gysseling 1983, 164)

Waarbeke (OV)

1079 *Warbecca* (TW 1030); ± 1115 *Walt(er)i de Wartbecca* (Roobaert 2004, 30)

3. Andere tautologische hydronymische samenstellingen op *beek*

Van talrijke andere hydroniemen op *beek* wordt het nu duidelijk dat het eerste deel een prehistorische waternaam is. Hier volgen een aantal voorbeelden.

Abeiche (Eigenbrakel WB)

1160 (or.?) *Hadbeke*; 1233 K ± 1350 *Habbeke* (Bonenfant 69); 1331 *Habecke* (Pierret 39)

IE **khab-* (Gysseling 1982, 45-46), met Germaanse verschuiving *k* > *h*.

Ook :

Habbeek (Herfelingen VB) (1317 *Claus de Habbeke* SW 617; 1320 *Claus de Habeke* SW 669);

Habay-la-Neuve (L) (1217 *Habay* Herbillon 66)

Met onverschoven «k» :

Kabbeek (Brussegem VB) (1484 *cabbeke* Lindemans 1967, 37)⁽¹⁾;

Kabbeek (Pollare OV) (1734 *Kabbeke* De Brouwer 178);

Kabbeek (Tienen VB) (1412 *Cabbeek* De Ridder 5; Carnoy 1927, 76);

Cabbecq (Rebecq WB) (1496 *le Kabecq* Denys 2002, 218);

Bollebeek (Asse VB)

1106-10 *Bolenbeca*, *Bolebeca*; 1117 *Bolenbeke*; 1130-51 *Bolenbeka* (TW 160)

Waarschijnlijk niet Mnl. *bul* = «stier» (Wauters, I, 533-536) maar IE **bhalanas* > *bholnas*, bij *bhal-* «glanzend» (Gysseling 1983a, 55). Dus «de glanzende, schitterende beek».

Ook :

Bollebeek (Hove A) (± 1280 *Bolenbeke* Kempeneers 81)

Borre Becque (PdC)

1174 K ± 1275 *Borre*; 1193 *Borres* (TW 167)

IE **bharn-* (Gysseling 1982, 40). De naam *Borrebeek* dateert pas uit de 18de eeuw; stroomafwaarts heet deze waterloop nog steeds de *Bourre*.

Clabecq (WB)

1183 *Glabbec*; 1215 *Gladbeca* (TW 235)

IE **gheladh-* (Gysseling 1982, 49)

Ook :

Glabbeek VB (1139 K ± 1250 *Gladbeke* TW 407)

⁽¹⁾ Duidelijk de oude benaming van de *Amelgembeek*, naar het oude domein van de abdij van Lobbes (TW 53).

Glabach Lx (776-777 K ± 1222 *Gladebach* TW 407)
en de talrijke Duitse *Gladbach* (TW 407-408).

Dilbeek (VB)

1075 *Dedelbeccha*; 1170 *Dilbec*; 1187 *Dilbeke* (TW 272)
IE **dheidh-*: «schitterend» > **Dhidh-ilā* (Gysseling 1982, 42). De kleine bijbeek van de Itterbeek heet nog steeds de *Dilbeek* (PWB 6, 273).

Duisbeke (Mater OV)

1063 *Dusbeccam* (TW 289); 1150 K s.d. *Dusbeca* (D1204)
IE **dhūsā* (Gysseling 1982, 44)

Gaasbeek (Lennik VB)

1182 K s.d. *Berneri de Gassebecca*⁽¹⁾; 1196 *Egidii de Gasbe-
ca* (TW 385); 1196 K 1652 *Aegidi(us) de Gaesbeke, Aegidio
de Gaesbec* (RN 5, f° 169r)

IE *(*a*)*ghas-*: «uitbuigend» > *Ghās-anā* (Gysseling 1982, 52). Oude benaming van de *Molenbeek*, die een grote bocht maakt aan het centrum van het dorp (PWB 22, 96-97)

Ook :

Gaasbeek (Hombeek A) (1491 *Gaesbeke* De Ridder & Lindemans 29)

Herbecq (Saintes WB)

1181 K 1652 *Hartbeec* (RN 5, f° 83r); 1184 *Johannes de
Hardbecca* (TW 477); 1184 *Hardbeccam* (D3150)

IE **Kar-itā* (Gysseling 1982, 50)

Ook :

Harbke Mg (XIa *Herdbeke* TW 448);

Herbais (Piétrain WB) (1160 K s.d. *Herbais* D168; 1197 K XV *Herbais* TW 477);

Herbecques PdC, op de Leie;

⁽¹⁾ A. WAUTERS, «Analectes de Diplomatique», in *Bulletin de la Commission Royale d'Histoire*, 4e serie, XIII, p. 166-167.

Haarbeek (Opheilisssem VB) (1280-90 *herbeke*, *herbeeke* Draye 126)

Humbeek (Marcq Hg)

1208 *Arnoldus de Humbeka* (AG, k I, n° 50); 1219 *Humbeke* (CC 828; TW 524)

Niet Germaans **hunu-baki* «honingkleurige beek» (TW 524), maar IE **kewen* > *keun* «schitterend» (cf. NI. *honing*) (Gysseling 1982, 47; Van Durme 2003, 354). Latere overgang nb > mb. Oude benaming van de Royan.

Ook :

Himbeek (Tollembeek VB) (1218 *timbieke*, *tinbeke*⁽¹⁾; 1240 *tinbeke*, *humbeke*⁽²⁾)

Himbeek (Herne VB) (1339 *timbecke* Billiet 1955, 94);

Thienebecq (Saintes WB) (1346 *fief de Thienebecque* Ruelle 28; 1477 *thienebecque* Delporte & Roobaert 2001, 151);

Hombeek A (995-1010 K ± 1150 *Honbeke* TW 506);

Humbeek (Overboelare en Viane OV) (1214 *Hunebeke* TW 524);

Humbeek VB (1148 *Humbeca*⁽³⁾; 1263 *Honebeke*, Van Loey 77)

Iesbecq (Rebecq WB)

1292 *Gillion d'Yezebeke* (Verriest 118); 1310 *Lizebeth Dye-sebecke* (Denys 2003, 46); 1550 *Rieu d'Yezebeek* (Tarlier & Wauters 168)

Zijbeek van de Zenne. IE **ejes-* > *Eis-ā* (Gysseling 1982, 53)

⁽¹⁾ Rijsel, Archives départementales du Nord, 36 H 67/734a en 740.

⁽²⁾ Rijsel, Archives départementales du Nord, 36 H 405/5265.

⁽³⁾ F.L. VAN DEN WYNGAERT, «Het ontstaan van het Sint-Romboutskapittel te Mechelen», in *Handelingen van de koninklijke Kring voor Oudheidkunde, Letteren en Kunst van Mechelen*, XLVIII, 1974, p. 68-69; F. DE RIDDER, J. LINDEMANS, *Antwerpse Plaatsnamen II Hombeek*, Leuven-Brussel 1947, p. 11, dateren 1150.

Kelsbeek (Sint-Truiden Lb)

1216 *Kelsbeke* (Kempeneers 87)

IE **kal-isā* (Gysseling 1982, 48)

Ook :

Hellebecq Hg (1095/96 K ± 1155 *Helesbeca* TW 470; Milis 4; 1115 *Helsb(ecca)* TW 470) aan de Sille;

Hellebeek (Grimbergen VB) (1287 *Helbeke* Bonenfant 258).

Het eerste deel **kal-* schuilt in *Honskalle* (Sint-Pieters-Kapelle VB) (1339 *honskal*; 1357 *hontscalle* Roobaert 1995, 134). Wegens de afwezigheid van Umlaut is er geen verband met *kelle* < lat. *canalis*.

Kersbeek (VB)

1139 *Kyersbeche*, 1204 *Cersbeche* (TW 560)

IE **keras-* (Gysseling 1983a, 55)

1159 *Sigerus de Kersebeche* (onbekend) (D1928)

Ook :

Kersbeek (1480 *Camp de la Kersbecq* = Rieu ceriseau 1390 *Sereseau*) te Braine-le-Comte Hg (Roobaert 2006, 17-19)

Keurebeek (Sint-Kwintens-Lennik, Wambeek VB)

897 K XV *Curenbeke* (Van Dessel 108); 1208 *Corenbeke* (TW 561); 1347 *Curebeke* (PWB 22, 144); 1604 *Curenbeke* (PWB 22, 417)

De Keurebeek of Wambeek vormt de kern van het dorp (PWB 22, 309). IE **kewer-* > *keur-* (Gysseling 1982, 47)

Lembeek (Halle VB)

1108 *Lembecha*; 1119 K ± 1250 *Lembeca*, *Lembecca* (Miraes & Foppens 678; TW 605); 1185 K 1652 *Lendbeca*, *Lendbec* (RN 5, f° 116r)

Waarschijnlijk IE *(*s*)*lei-* > **Leima* (cfr. Nederlands «slijm, leem») (Pokorny 662; Kluge & Mitzka 656; Gysseling 1983, 177). Latere reïnterpretatie als Germaans

laima : «leem» of *lindō* : «linde» (TW 605). De benaming slaat misschien op de *Zenne*.

Libbeek (Borchtlombeek VB)

1174 K 1652 *apud Litbecam* (RN 5, f° 64v); 1416 *libbeke* (Lindemans 1952, 19)

Waarschijnlijk IE **alet-* > *lit-* (Gysseling 1982, 56)

Oude benaming van de Voordbeek (Lindemans 1952, 19)

Ook :

Lebbeke (O-V) (1003 *Lietbeka* TW 599);

Lubbeek (VB) (1159 *Lithbeche* TW 639)

Linkebeek (B)

1190 *Linkebeke*; 1221 *Linkenbeca*; 1222 *Lenkenbeca* (TW 621)

Niet Germ. *hlanku-* «krom» (TW 621), maar IE *(*a*)*lek-* met nasaal infix > **Lenkia* «de uitbuigende» (Gysseling 1982, 57). Ligt in een opvallende bocht van de beek.

Lisbecq (Hove Hg)

1261 *Gossiaus del Liesebeke* (CC 328); 1298 *Willauime de le Lizebieke* (CC 186)

Het eerste deel is het hydroniem *Lies* < IE **Alisā* (Gysseling 1982, 57)

Ook :

Liezebeek (Herne VB) (1310 *Margrete delle Lizebecke* Denys 2003, 46; XV *lizebecque* Billiet 1955, 124)

Maasbeek (Oostkamp WV)

888 K 961 K XII *Marsbeke* (TW 646)

IE **Mar-isā* (Gysseling 1983, 171)

Mallerbach (Mallendar Rh-P)

959 *Malandram* (TW 655)

IE **Mal-andhrā* (Gysseling 1983, 171)

Marbais (WB)

1125 *Marembais*; 1112-36 *Marebaco* (TW 659)

IE **Mar-anā* (Gysseling 1983, 172)

Mehlenbach (Bad Godesberg NW)

798 K Xa *Melanbach* (TW 679)

IE **Mel-inā* (Gysseling 1983, 171)

Ook :

Mehlenbach (Trier) (720 K ± 1103 *Melina*, *Milina* TW 679);

Mijlbeek (Aalst OV) (1110 *Milebecche* TW 698)

Variante IE **Mel-isā* > *Milst* (Marcq Hg) (1250 K s.d. *Mijls*⁽¹⁾; 1477 *Mils* Arnould 466)

Merelbeke (OV)

1101 K XIIIa *Merlebeke*; 1108 *Merlebecca* (TW 687)

IE **Mar-ilā* (Gysseling 1983, 172)

Ook :

Merlebach Lx (960 *Merelebach* TW 689)

Muylebeek (Tollembeek VB)

± 1117 *arnoldus de molenbecca*; 1234 *Laurentio de Moulenbeke* (Roobaert 2004, 21, 30)

Oude benaming van de *Elfkensmeersbeek*, een zijbeekje van de Mark. Er is daar nooit een watermolen geweest.

Dan wsch. IE **Molanā* < *Malanā* < *amal-* «uitbuigend» (Gysseling 1983a, 41).

Olewigbach (Trier)

1038 *Oliuvia*; 1202 *Oleuvia* (TW 761)

IE **Ala-wiā* (Gysseling 1982, 57)

Orbais (WB)

1116 K XIII *Orbais* (TW 769)

⁽¹⁾ Archief abdij Grimbergen, AG, K II, 138V.

IE *(a)rap- (Gysseling 1983, 166)

Orp WB (1139 K XIIb *Hadorp*, *Adorp* TW 771) < IE **Ar-apā*, met duister eerste deel (Herbillon 122)

Orbais (Marne) (849 (or. ?) *Orbacense*; X *Orbacia*; ± 1300 *Orbaiz Nègre* 443)

Pennebeek (Elsene B)

1202 *Pennebeke* (TW 790)

IE **Paniā* (Gysseling 1983, 177)

Ook te Edingen Hg (1449 *pennebecque straete* Billiet 1972, 488; 1503 *Claes de Penebek* Tytgat 478).

Venepe WV (1138-53 *Venepe*) < **Pani-apā* (Gysseling 1983a, 42).

Rosbach (Keulen NW)

1138-40 *Rospen*; 1174 *Rospo* (TW 861)

IE **ras-apā* (Gysseling 1983, 168). Latere substitutie *-apā* > *-bach*.

Ook :

Rebais SM (XIId K XII *Resbacia* TW 827);

Rebaix Hg (1119 *Rosbais*; 1134 K XV *Resbaco* TW 827);

Rebecques PdC (1084-92 K ± 1215 *Resbecca* TW 827);

Robecq PdC (1104 K XII *Rosbeccam* TW 849);

Rebecq WB (877 K XV *Rosbacem*; 897 K XV *Rosebache* TW 827);

Roosbeek VB (1154 K ± 1250 *Resbais*; 1176 *Rosbas* TW 860);

Rozebeek OV (1108 *Rosbecca* TW 867);

Roubaix Nord (1122 *Rosbays*; 1126 *Resbais* TW 864)

Scaubecq (Wannebecq en Opzullik Hg)

1116 K XIIId *Scalbeccha* (TW 893)

Niet Germ. *skaldu* «iris», maar IE *(s)kal- (Gysseling 1982, 48)

Ook :

Scaubecq (Soignies Hg) (1365 *Escaubecke*, 1453 *Escaubecq*)
(Roobaert 2006, 20)

Schaarbeek (B)

1120 K XIIIId *Scarenbecca* (TW 893)

IE *(s)kar-anā (Gysseling 1982, 50)

Sibbeek (Lennik VB)

1242 *Theodoricus de Sitbeke, Hopsibeke*; 1247 *Zitbeke*; 1330
Zibeke; 1338 *Ziebeke* (PWB 22, 168-169, 170)

IE *sej-et (Gysseling 1983, 174)

Sterrebeek (VB)

1173 K s.d. *Stertbeke* (D2238); 1197 *Stertbeca* (TW 938)

IE *(s)tar- «uitbuigend» (cf. Nl. *staart*) (Gysseling 1982,
44; Gysseling 1990, 465)

Ook :

Stierbecq (Tubize WB) (1231 *Sterbeke Carnoy* 1940, 547;
1604 *Stierbecq* Van Durme & Roobaert 113)

Thorembais (WB)

1172 *Torembaiz* (D5959); 1177 *Torenbas* (TW 962)

Niet Germ. *Burnu-* «doorn», maar IE *tur-inā (Gysseling
1982, 43)

Ook :

Dworp (VB) (± 1000 K XV *Tornepe* Lindemans & Theys
19; 1138 *Tornepia* TW 294). *Turnapā «in een bocht van
een beek», bij IE *teur-, «uitbuigend» (Gysseling 1982,
43)

Velpen (Halen, Li)

741 K XIa *Felepa* (TW 1001)

IE *Pelwapā (Gysseling 1982, 40)

Op de rivier *Velp* (Kempeneers 59)

Vilebeek (Edingen Hg)

1224 *Gerinus de Willebeke* (Vanhollebeke 22); 1234 *Iohannes de Vilebeke*⁽¹⁾

IE **pel-a* (Gysseling 1982, 39)

Ook :

Vijlbeek (Kester VB) (1313 *Jehans de Vilebeke* SW 587);

Velpke (Braunschweig, Niedersachsen) (XIIb *Vilebeke* TW 1001)

Vleterbeek (Westvleteren WV)

875 K 961 K XII *Fleterna* (TW 1021)

IE **Platrinā* (Gysseling 1982, 39)

Wersbeek (VB)

1140 K s.d. *Warscebeke* (D4075); 1192 *Warsbech* (TW 1063)

IE **War-isā* (Gysseling 1983, 164)

Wisbecq (Saintes WB)

1187 K 1652 *N de Wisenbeca* (RN 5, f° 133r); 1214 *Sigerus de Wisenbeka* (CC 783)

IE **wej-es* (Gysseling 1983, 163; Roobaert 1999, 138-141)

Wezembeek (VB) (1141 *Wisenbeca* D4348; 1154 *Wisenbeche* D3919);

Wiseppe (Meuse) op de Wiseppe < IE *wej-es-apā* (Gysseling 1983, 163)

Zierbeek (Lennik VB)

1173 K s.d. *Sifridus de Sirebeke* (D2240); 1238 *Stephanus de Zirenbeke* (Wauters 129)

IE **Sej-erā* (Gysseling 1983, 174)

Zonnebeke (WV)

1072 *Sinnebecche* (TW 1104); 1114 *Sinnebeca* (D244)

IE **Suniā* (Gysseling 1983, 175)

⁽¹⁾ Rijsel, Archives Départementales du Nord, 36 H 277/4425.

4. Besluit

Vele hydroniemen op *beek* zijn tautologisch, d.w.z. dat het eerste deel van de samenstelling al een hydroniem is. Het lijkt geen twijfel dat talrijke hydroniemen op *beek* (in België en Nederland), *Bach* (tenminste in Duitsland en Luxemburg), *becq, baix* (in Wallonië, Frankrijk en een deel van Zwitserland) van dit type zijn.

De studie van deze hydroniemen leidt ook tot interessante inzichten over toponiemen zoals de plaatsnamen op *bise* in Frankrijk (*Soubise, Orbise...*), die waarschijnlijk het Romaanse resultaat vertegenwoordigen van *bakja* volgens dezelfde evolutie als de hydroniemen op *bize* en *bise* die men in België vindt (vb. *Tubize*).

5. Bibliografie en afkortingen

ACAE	Annales du Cercle Archéologique d'Enghien
ACAS	Annales du Cercle royal d'histoire et d'archéologie du Canton de Soignies
AGKEB	Annalen van de Geschiedkundige Kring Edingen-Brabant
A	Antwerpen
Ar	Ardennes (Fr)
B	Brussel
C.R.H.	Commission Royale d'Histoire
D	Thesaurus Diplomaticus, Louvain-La-Neuve, 1997
ESB	Eigen Schoon & De Brabander
HCTD	Handelingen van de Koninklijke Commissie voor Toponymie & Dialectologie
Hg	Henegouwen
HOLVEO	Het Oude Land van Edingen en Omliggende
Hs	Hesse (Du)
IE	Indo-Europees

K	kopie
Li	Limburg
Lx	Luxemburg
Mg	Magdeburg (Du)
NL	Nederlands Limburg (NI)
NW	Nordrhein-Westfalen (Du)
OV	Oost-Vlaanderen
PdC	Pas-de-Calais (Fr)
RN5	Rijksarchief Beveren-Waas, abdij Ninove, 'Chronotaxis' van Godfried van Elshoutdt, 1652
Rh-P	Rheinland-Pfalz (Du)
s.d.	zonder datum
SM	Seine-et-Marne (Fr)
VB	Vlaams-Brabant
WB	Waals-Brabant
Wf	Westfalen (Du)
WV	West-Vlaanderen
ZH	Zuid-Holland (NI)

ARNOULD, M.-A., *Les dénombrements de foyers dans le comté de Hainaut (XIVe - XVIe siècle)*, Bruxelles, C.R.H., 1956 (= Arnould)

BILLIET, R., *Toponymie van Herne*, Brussel, 1955 (= Billiet 1955)

ID., «Toponymie van Edingen», in *ESB*, 54, 1971, 201-217, 342-360, 442-456; 55, 1972, 49-61, 484-496; 56, 1973, 383-403 (= Billiet 1971-1973)

BONENFANT, P., *Cartulaire de l'hôpital Saint-Jean de Bruxelles (actes des XIIe et XIIIe siècles)*, C.R.H., Bruxelles, 1953 (= Bonenfant)

CARNOY, A., *Origine des noms de lieux des environs de Bruxelles*, Bruxelles, s.d. [1927] (= Carnoy 1927)

ID., *Dictionnaire étymologique du nom des communes de Belgique*, I-II, Louvain, 1939-1940 (= Carnoy 1939-1940)

DEBRABANDERE, F., *Woordenboek van de familienamen in België en Noord-Frankrijk*, Amsterdam/Antwerpen 2003² (= WFN)

DE BROUWER, J., «Toponymie van Pollare», in *Het Land van Aalst*, 25, 1973, 159-207 (= De Brouwer)

DE LANGHE, J.E., DELVOSALLE, L., DUVIGNEAUD, J., LAMBINON, J., VANDEN BERGHEN, C., *Flora van België, het Groothertogdom Luxem-*

- burg, Noord-Frankrijk en de aangrenzende gebieden, Meise, 1988 (2)
(= De Langhe & al.)
- DELPORTE, L., ROOBAERT, B., «Jean Ansel, ancien abbé de Lobbes, seigneur de la Laubecq à Saintes en 1477», in *AGKEB*, 2, 2001, 137-156
(= Delporte & Roobaert 2001)
- ID., «Un acte inédit et non daté d'Englebert d'Enghien pour l'abbaye d'Ename. Analyse, datation et mise en perspective», *verschijnt in ACAE* 42, 2008 (= Delporte & Roobaert 2008)
- E. DE MARNEFFE, *Cartulaire de l'Abbaye d'Affligem et des Monastères qui en dépendaient*, (Analectes pour servir à l'Histoire Ecclésiastique de la Belgique), Louvain, 1894-1901 (= De Marneffe)
- DENYS, R., «Pour une approche du domaine foncier de l'abbaye de Nivelles à Rebecq, un exemple : le censier de 1496», in *AGKEB*, 3, 2002, 189-218 (= Denys 2002)
- ID., «Un acte inédit de Wauthier II, seigneur d'Enghien : la charte d'amortissement des biens de la dotation de l'hôpital de Rebecq (1310). Etude diplomatique», in *ACAE*, 37, 2003, 43-58 (= Denys 2003)
- DE RIDDER, Fr., «De Familie van Raetshoven», in *Bijdragen tot de Geschiedenis, bijzonderlijk van het aloude Hertogdom Brabant*, 5, 1906, 3-10 (= De Ridder)
- DE RIDDER, F., LINDEMANS, J., *Antwerpse plaatsnamen II : Hombeek*, Standaard, Brussel, 1947 (= De Ridder & Lindemans)
- DESMEDT, J.J., *Cartulaire de l'abbaye de Cambron*, 1-2, Bruxelles, 1869 (= CC)
- DEVILLERS, L., *Chartes du chapitre de Sainte-Waudru*, 1-4, Bruxelles, 1899-1913 (= SW)
- DEVROEY, J.-P., *Le polyptyque et les listes de biens de l'abbaye Saint-Pierre de Lobbes (IXe-XIe siècles)*, C.R.H., Bruxelles, 1986 (= Devroey)
- DITTMAYER, H., *Das Apa-Problem*, Leuven, 1955 (= Dittmaier)
- DRAYE, H., *De gelijkmaking in de plaatsnamen*, Leuven-Brussel 1943 (= Draye)
- FAUST, M., *Rechtsrheinische Zuflüsse zwischen den Mündungen von Main und Wupper*, (Hydronymia Germaniae, herausg. H. Krahe, Reihe A, Lieferung 4), Wiesbaden, 1965 (= Faust)

- GYSSELING, M., *Toponymisch woordenboek van België, Nederland, Luxemburg, Noord-Frankrijk en West-Duitsland, I-II*, (Bouwstoffen en Studiën voor de geschiedenis en de lexicografie van het Nederlands, VI), Tongeren, 1960 (= TW)
- ID., «Prehistorische waternamen», in *HCTD*, 56, 1982, 35-58; 57, 1983, 163-188 (= Gysseling 1982, 1983)
- ID., «Inleiding tot de oude toponymie van West-Vlaanderen», in *De Leie-gouw*, 25, 1983, 39-58 (= Gysseling 1983a)
- ID., «Taalwisseling in de Zuidlimburgse toponymie van de late prehistorie tot in de Karolingische tijd», in J. SEGERS (ed.), *Taalgrensvorming in Zuid-Limburg*, Hasselt, 1983, 19-25 (= Gysseling 1983b)
- ID., «Oude toponiemen te Deinze», in *Bijdragen tot de geschiedenis der stad Deinze en van het land aan Leie en Schelde*, 51, 1984, 7-20 (= Gysseling 1984)
- ID., «Herbillon (Jules). Les noms des communes de Wallonie», in *Revue Belge de Philologie et d'Histoire*, 1990, pp. 464-467 (= Gysseling 1990)
- HERBILLON, J., *Les noms des communes de Wallonie*, Brussel, 1986 (= Herbillon)
- KEMPENEERS, P., *Hydronymie van het Dijle- en Netebekken*, doctorale scriptie, 1-4, s.l. [Leuven] 1982 (= Kempeneers)
- KLUGE, F., MITZKA, W., *Etymologisches Wörterbuch der Deutschen Sprache*, Berlin, 1963¹⁹ (= Kluge & Mitzka)
- LINDEMANS, J., «De planten in de Zuid-West-Brabantsche toponymie», in *HCTD*, 5, 1931, 203-236 (= Lindemans 1931)
- ID., *Brabantse Plaatsnamen XIII Borchlombeek*, Leuven-Brussel, 1952 (= Lindemans 1952)
- ID., *Brabantse Plaatsnamen XIV Brussegem - Oppem en Ossel*, Leuven-Brussel, 1967 (= Lindemans 1967)
- LINDEMANS, J., THEYS, C., *Brabantse Plaatsnamen X Dworp*, Leuven-Brussel 1948 (= Lindemans & Theys)
- LOICQ, J., MICHEL, J.-H., «Esquisse d'une histoire linguistique de la Belgique dans l'Antiquité», in *HCTD*, 68, 1996, 229-380 (= Loicq & Michel)
- E. MATTHIEU, «Charte-loi de la commune de Hoves», in *ACAE*, 2, 1886, 361-362 (= Matthieu)

- MILIS, L., *De onuitgegeven oorkonden van de Sint-Salvatorsabdij te Ename voor 1200*, Brussel, 1965 (= Milis)
- MIRAEUS, A., FOPPENS, J.F., *Opera Diplomatica et Historica*, 1, Leuven, 1723 (= Miraeus & Foppens)
- MOLEMANS, J., «De plaatsnamen van Neerglabbeek. Een socio-linguïstisch naamkundig onderzoek», in *Naamkunde*, 6, 1974, 1-36 (= Molemans)
- NACHTERGAEL, A., «Les fiefs de Hoves», in *Tablettes du Hainaut*, 3, Hombeek, 1957, 225-314 (= Nachtergael)
- NEGRE, E., *Toponymie générale de la France. Etymologie de 35.000 noms de lieu*, Genève, 1990-1998, 3 vol. (= Nègre)
- PIERRET, J.-M., «Promenade toponymique dans la région de Braine-l'Alleud», in *Association du Musée de Braine-l'Alleud, Glanures au fil du temps : Braine-l'Alleud et son histoire*, 50, Braine-l'Alleud, 2003, 30-51, 53-57, 59 (= Pierret)
- POKORNY, J., *Indogermanisches Etymologisches Wörterbuch*, I-II, Bern-München, 1949-1969 (= Pokorny)
- ROOBAERT, B., «De toponymie van Sint-Pieters-Kapelle», in *HOLVEO* 22, 1994, 269-287; 23, 1995, 37-57, 121-142, 185-216, 261-276; 24, 1996, 39-67 (= Roobaert 1994-1996)
- Id., «Hydronymes et toponymes dérivés dans la région d'Enghien à Tubize», in *AGKEB*, 1, 1999-2000, 119-199 (= Roobaert 1999)
- Id., «De naam Muylebeek (Tollembeek)», in *HOLVEO*, 32, 2004, 19-31 (= Roobaert 2004)
- Id., «Le nom de Horlebecq (Hoves-Steenkerque)», in *ACAE*, 39, 2005, 9-16 (= Roobaert 2005)
- Id., «Quelques noms de cours d'eau de Braine-le-Comte», in *ACAS*, 39, 2006, 11-21 (= Roobaert 2006)
- RUELLE, P., *Actes d'intérêt privé conservés aux Archives de l'Etat à Mons (1316-1433)*, C.R.H., Bruxelles, 1962 (= Ruelle)
- SCHMID, A., *Das Flussgebiet des Neckar*, (Hydronymia Germaniae, herausg. H. Krahe, Reihe A, Lieferung 1), Wiesbaden, 1962 (= Schmid)
- SPERBER, R., *Die Nebenflüsse von Werra und Fulda bis zum Zusammenfluss*, (Hydronymia Germaniae, herausg. H. Krahe, Reihe A, Lieferung 5), Wiesbaden, 1966 (= Sperber)

- TARLIER, J., WAUTERS, A., *Géographie et Histoire des Communes Belges, Province de Brabant – Arrondissement de Nivelles*, t. 1, 1869, Bruxelles (= Tarlier & Wauters)
- TAVERNIER-VEREECKEN, *Gentse naamkunde van ca. 1000 tot 1253*, Tongeren, 1968 (= Tavernier-Vereecken)
- TYTGAT, J.-P., «Le haut et noble serment des arbalétriers de Monsieur Saint-Jean Baptiste à Enghien», in *ACAE*, 21, 1985, 405-494 (= Tytgat)
- VAN DESSEL, R., *Toponymie van Sint-Kwintens-Lennik*, onuitgegeven eindverhandeling KUL, 1936 (= Van Dessel)
- VAN DURME, L., *Plaatsnamen te Zottegem en Strijpen*, Zottegems Genootschap voor Geschiedenis en Oudheidkunde, *Handelingen*, 9, 2, 1999 (= Van Durme 1999)
- ID., «Oude taaltoestanden in en om de Nederlanden. Een reconstructie met de inzichten van M. Gysseling als leidraad», in *HCTD*, 75, 2003, 243-381 (= Van Durme 2003)
- VAN DURME, L., ROOBAERT, B., «Enkele specifieke betekenissen van de term cultura – couture – kouter», in *AGKEB*, 1, 1999-2000, 101-117 (= Van Durme & Roobaert)
- VANHOLLEBEKE, J.-J., «A propos d'un acte inédit d'Engelbert d'Eng-hien en faveur de l'abbaye de Grimbergen (1224)», in *ACAE*, 35, 2001, 7-23 (= Vanhollebeke)
- VAN LOEY, A., *Bijdrage tot de kennis van het Zuidwestbrabantsch in de 13de en 14de eeuw. Fonologie*, Tongeren, 1937 (= Van Loey)
- VERBESSELT, J., *Het Parochiewezen in Brabant tot het einde van de 13e eeuw*, 1-27, Zoutleeuw, Brussel (= PWB)
- VERBESSELT, J., «Langs de taalgrens in Brabant», in *ESB*, 70, 1987, 125-149 (= Verbesselt)
- VERRIEST, L., «Documents inédits relatifs aux Sainteurs du Chapitre de Soignies», in *ACAS*, 4, 1909, 100 pp. (= Verriest)
- WAUTERS, A., *Histoire des environs de Bruxelles*, Bruxelles, 1852 (Bruxelles, 1981) (= Wauters)
- YERNAULT, J.-P., *La Toponymie de la Commune de BASSILY*, onuitgegeven licentiaatsverhandeling, ULB, 1974-75 (= Yernault)

Bernard ROOBAERT